

Parasto putnu skaita pārmaiņas 2005–2022: kā klājas dažādu ekosistēmu putniem?

AINĀRS AUNIŅŠ,
ainars.aunins@lu.lv

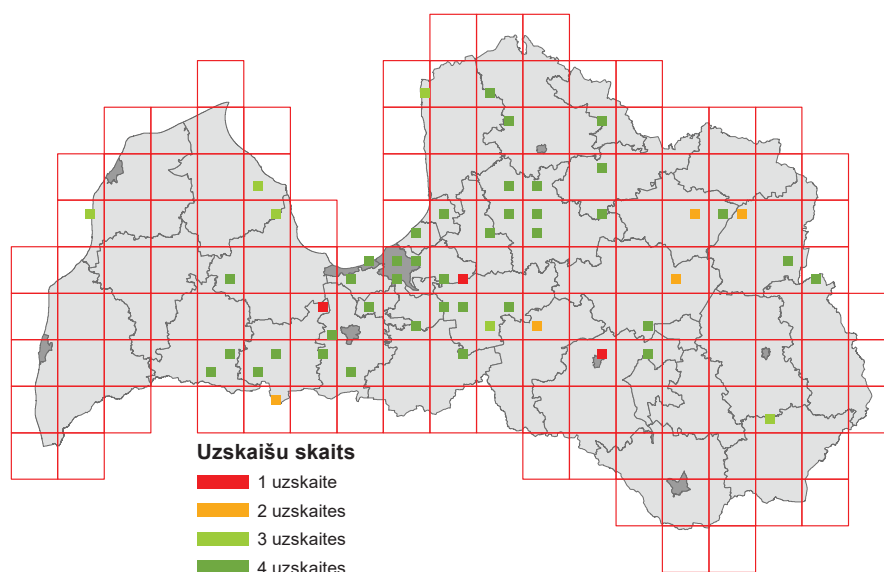

Latvija mainās. Katrs, kura mūžs sniedzas vairākās desmitgadēs, šīs izmaiņas ir pieredzējis savām acīm. Tās nav ļoti straujas, – viena gada laikā, visdrīzāk, krasas pārmaiņas neredzēsim. Tomēr laiks iet ātri, un, vairāku gadu izmaiņām summējoties, tās kļūst arvien labāk pamanāmas. Līdzīgi ir arī ar putnu populācijām. Mainoties dzīves videi, putnu skaits mainās tai līdzīgi. Dažādas sugas uz vienām un tām pašām vides pārmaiņām reaģē atšķirīgi: vienas ir zaudētājas, jo tām pieejamā dzīves telpa vai izmantotais resurss iet mazumā, tāpēc arī to populācijas sarūk, savukārt citas ir ieguvējas – tās izmanto jaunus apstākļus, lai savas populācijas palielinātu. Viena gada laikā, visticamāk, mēs šīs putnu skaita pārmaiņas nepamanīsim vai, ja pamanīsim, nespēsim jēgpilni interpretēt. Ko šī samazināšanās vai palielināšanās nozīmē? Vai tās ir tikai svārstības, kas izriet no dabas mainības? Bet varbūt tomēr daļa no ilgāka procesa ar paliekošu rezultātu? Lai spētu notiekošās pārmaiņas ne tikai registrēt, bet arī interpretēt, mums ir nepieciešami sistemātiski novērojumi laikā un telpā: daudzi uzskaišu maršruti dažādās vietās, kur uzskaites tiek atkārtotas katru gadu. Šādi ir veidota Latvijas ligzdojošo putnu uzskaišu programma, un uzskaišu dalībnieku ievāktais datu materiāls ļauj mums palūkoties, kas notiek Latvijas dabā un kā mainās mūsu putnu populācijas.

PALDIES visiem ligzdojošo putnu uzskaites veicējiem! 2022. gadā tie bijuši (izcelti visu četru uzskaišu veicēji): **Margarita Baltā, Aija Bensone, Ilze Bojāre, Agnis Bušs, Andra Čaupale**, Andris Dekants, **Agnese Gaile, Ilona Gaile, Andris Grīnbergs**, Dana Heiberga, Imants Jakovļevs, **Māris Jaunzemis**, Elvijs Kantāns, **Renāte Kaupuža, Oskars Keišs, Mareks Kilups**, Viesturs Ķerus, **Jānis Ķuze, Sandis Laime, Edgars Lediņš, Valdis Lukjanovs, Sintija Martinsone**, Ieva Mārdega, Aivars Meinards, Iriša Mukāne, **Gunārs Pētersons, Mārtiņš Platacis, Ainis Platais, Jānis Priednieks, Maija Rozenfelde**, Ieva Sarja, **Elīze Spridzāne, Antra Stipniece, Ģirts Straziņš, Matīss Stunda, Miks Stūritis, Marina Šilina**, Jana Tipovska, **Mārcis Tīrums, Dagnis Vasiļevskis**, Viesturs Vintulis, Viesturs Vigants, Juris Vigulis, **Miķelis Zalāns, Valdis Zariņš**. Pavisam uzskaites veiktas 53 maršrutos, no kuriem visas četras metodikā paredzētās uzskaites veiktas 38, bet trīs uzskaites – septiņos maršrutos. Arvien turpina augt maršrutu skaits, kuros ligzdošanas sezonas laikā veiktas visas četras metodikā paredzētās uzskaites. Joprojām saglabājas uzskaišu maršrutu nevienmērīgais teritoriālais sadalījums: labs aktīvo maršrutu pārklājums ir tikai Latvijas vidusdaļā, joslā no Zemgales līdz Ziemeļvidzemei (1. attēls). Pārējā teritorijā maršrutu skaits būtu jāpalielina.

Šoreiz populāciju pārmaiņu analīze laika periodam kopš uzskaišu sākuma 2005. gadā veikta 120 sugām (1. tabula). No tām statistiski droši klasificējamās tendences bija 81 sugai: 19 no tām konstatēts samazinājums (t. sk. divām – mežzirbei un

plukšķim – tas bijis straujš), bet 26 – pieaugums (t. sk. vienai sugai – sārtgalvītim – straujš). Stabils populācijas bija 36 sugām. Pārējo 39 sugu pārmaiņu tendences klasificējās kā neskaidras. Šoreiz dīlstošo sugu ir par vienu mazāk nekā iepriekšējā

1. ATTĒLS. Ligzdojošo putnu monitoringa uzskaišu maršruti 2022. gadā.
FIGURE 1. Active transects of the breeding bird survey in 2022.

reizē (Auniņš 2022), tomēr izmaiņas skar trīs sugas: dīlstošo sugu sarakstam pievienojies vistu vanags, bet no tā “izkrituši” – rubenis un dižraibais dzenis. Rubeņa pārmaiņu tendence atkal klasificējas kā neskaidra, bet dižraibā dzeņa – kā stabila. Vistu vanaga populācija kā dīlstoša ziņota arī iepriekš – 2018. gadā (Auniņš 2019), bet pārējos gados, neraugoties uz lejupslīdes tendenci, klasificējusies kā neskaidra.

Sugas, kurām skaits kopš uzskaišu sākuma 2005. gadā samazinās: vistu vanags, peļu klijāns, mežirbe, grieze, ķīvīte, parastā ūbele, mazais dzenis, lakstīgala, lukstu čakstīte, plukšķis, kārklu kauķis, upes kauķis, svirlītis, garastīte, purva zīlīte, pelēkā zīlīte, dzilnītis, brūnā čakste un mazais svilpis.

Sešām no dīlstošajām sugām reģistrēts indeksa antirekords: peļu klijānam, mežirbei, griezei, kārklu kauķim, garastītei un pelēkajai zīlītei. Īpaši satraucošs stāvoklis ir mežirbei,

Foto: Ainars Auniņš

Plukšķim *Turdus iliacus* turpinās straujā populācijas kritums Latvijā; to iespējams, izsauc klimata pārmaiņas.

1. TABULA. Populācijas lieluma pārmaiņas 120 putnu sugām: salīdzinot ar 2005. gadu, salīdzinot ar 1995. gadu, vidējā ikgadējā pārmaiņu tendence no 2005 un 1995 un ligzdojošo putnu uzskaišu maršrutu skaits, kuros suga konstatēta kā ligzdotāja. Ar krāsām izceltas pārmaiņu vērtības tām sugām, kurām tendence vismaz vienā no periodiem ir statistiski ticama, – sugas, kam ligzdojošo pāru skaits pieaug, ir iezīmētas zilas, kam samazinās, – sarkanas, bet kam stabils, – zaļas. Treknrakstā izceltas sugas, kurām izmaiņas uzskatāmas par straujām.

TABLE 1. Population change in 120 species. Colour-marked values mean that the trend has been classified statistically: increasing is blue, stable is green, and declining is red. The rest are uncertain. Bold marked species bold have a steep population change.

Latviski Latvian name	Zinātniski Latin name	Pārmaiņa salīdzinā- jumā ar 2005 (%) Change from 2005 (%)	Pārmaiņa salīdzinā- jumā ar 1995 (%) Change from 1995 (%)	Vidējā ikgadējā tendence (%) no 2005 Mean annual change (%) from 2005	Vidējā ikgadējā tendence (%) no 1995 Mean annual change (%) from 1995	LLPU maršrutu skaits Count of routes with species
Lielais dumpis	<i>Botaurus stellaris</i>	-77,6		-2,89		18
Zivju gārnis	<i>Ardea cinerea</i>	-62,9		-6,33		26
Baltais stārķis	<i>Ciconia ciconia</i>	-8,3	-8,97	-0,35	-0,04	64
Paugurknābja gulbis	<i>Cygnus olor</i>	-47,7		-1,89		13
Ziemeļu gulbis	<i>Cygnus cygnus</i>	417,4		10,23		24
Krikli	<i>Anas crecca</i>	1726,2		16,21		20
Meža pile	<i>Anas platyrhynchos</i>	61,1		0,27		77
Gaigala	<i>Bucephala clangula</i>	196,3		8,09		30
Lielā gaura	<i>Mergus merganser</i>	100,4		2,67		16
Niedru lija	<i>Circus aeruginosus</i>	-18,2		-3,90		39
Plāvu lija	<i>Circus pygargus</i>	-35,6		-1,61		12
Vistu vanags	<i>Accipiter gentilis</i>	-73,8		-8,61		22
Zvirbulvanags	<i>Accipiter nisus</i>	-56,4		-1,15		41
Peļu klijāns	<i>Buteo buteo</i>	-49,6	-72,1	-4,04	-3,67	80
Mazais ērglis	<i>Clanga pomarina</i>	298,8		7,87		24
Bezdelīgu piekūns	<i>Falco subbuteo</i>	200,0		4,50		18
Mežirbe	<i>Bonasa bonasia</i>	-96,0		-11,87		52
Rubenis	<i>Lyrurus tetrix</i>	-30,3		-3,29		33
Laukirbe	<i>Perdix perdix</i>	23,4		-3,06		13
Paipala	<i>Coturnix coturnix</i>	-67,9	200	-5,36	5,66	20
Grieze	<i>Crex crex</i>	-68,3	-64,89	-6,71	-4,51	66
Dzērve	<i>Grus grus</i>	11,5		1,94		84
Ķīvīte	<i>Vanellus vanellus</i>	-28,2	17,1	-2,31	-0,41	68
Mērkaziņa	<i>Gallinago gallinago</i>	-14,8		-1,19		63
Sloka	<i>Scolopax rusticola</i>	-34,1		-3,01		37
Meža tilbite	<i>Tringa ochropus</i>	-9,4		-0,25		66
Upes tilbite	<i>Actitis hypoleucos</i>	-49,7		-4,71		9
Mājas balodis	<i>Colimba livia</i> f. <i>domestica</i>	770,2		5,79		36
Meža balodis	<i>Columba oenas</i>	272,5		6,86		42
Lauku balodis	<i>Columba palumbus</i>	68,0	85,19	1,76	1,56	98
Parastā ūbele	<i>Streptopelia turtur</i>	-81,8	-71,91	-5,18	-2,98	21
Dzeguze	<i>Cuculus canorus</i>	-9,9	204,01	-0,93	1,79	96
Meža pūce	<i>Strix aluco</i>	3,5		4,47		11
Svīre	<i>Apus apus</i>	52		4,38		42
Pupukis	<i>Upupa epops</i>	-99,3		-5,54		9
Titiņš	<i>Jynx torquilla</i>	59	1196,12	-1,57	7,03	62
Pelēkā dzilna	<i>Picus canus</i>	51,5		3,42		53
Melnā dzilna	<i>Dryocopus martius</i>	-26,5		-0,42		73
Dižraibais dzenis	<i>Dendrocopos major</i>	8,7		-1,33		92
Vidējais dzenis	<i>Leiopicus medius</i>	240,9		6,93		35
Baltmugurdzenis	<i>Dendrocopos leucotos</i>	-16,9		2,52		44
Mazais dzenis	<i>Dryobates minor</i>	-39		-4,11		50
Trīspirkstu dzenis	<i>Picoides tridactylus</i>	-90,8		-6,15		15
Sila cirulis	<i>Lullula arborea</i>	58,5		0,28		65
Lauku cirulis	<i>Alauda arvensis</i>	8,1	3,76	-0,29	-0,8	86
Bezdelīga	<i>Hirundo rustica</i>	27,5	137,34	0,13	2,48	79
Mājas čurkste	<i>Delichon urbica</i>	435,3		2,32		40
Koku čipste	<i>Anthus trivialis</i>	-25,0		-1,08		92

Latviski Latvian name	Zinātniski Latin name	Pārmaiņa salīdzinā- jumā ar 2005 (%)*	Pārmaiņa salīdzinā- jumā ar 1995 (%)	Vidējā ikgadējā tendence (%) no 2005 Mean annual change (%) from 2005	Vidējā ikgadējā tendence (%) no 1995 Mean annual change (%) from 1995	LLPU maršrutu skaits Count of routes with species
Pļavu čipste	<i>Anthus pratensis</i>	28,3	-47,21	-0,67	-1,38	63
Dzeltenā cielava	<i>Motacilla flava</i>	-60,0	-89,5	-4,10	-7,95	21
Baltā cielava	<i>Motacilla alba</i>	-6,9	-50,29	-1,18	-0,93	84
Paceplītis	<i>Troglodytes troglodytes</i>	84,1		2,82		95
Pelkājīte	<i>Prunella modularis</i>	-23,3		-1,66		82
Sarkanriklīte	<i>Erithacus rubecula</i>	89,9		1,23		97
Lakstīgala	<i>Luscinia luscinia</i>	-25,1	34,15	-2,41	0,44	83
Melnais erickiņš	<i>Phoenicurus ochrurus</i>	843,5		7,90		38
Erickiņš	<i>Phoenicurus phoenicurus</i>	324,6		5,34		61
Lukstu čakstīte	<i>Saxicola rubetra</i>	-48,7	-29,42	-4,83	-1,53	80
Akmeņčakstīte	<i>Oenanthe oenanthe</i>	-39,8		-2,60		37
Melnais mežastrazds	<i>Turdus merula</i>	27,3		1,61		98
Pelēkais strazds	<i>Turdus pilaris</i>	-4,4	-16,27	-1,67	1,77	76
Dziedātājstrazds	<i>Turdus philomelos</i>	17,0		1,68		97
Plukšķis	<i>Turdus iliacus</i>	-84,2		-8,82		62
Sila strazds	<i>Turdus viscivorus</i>	18,5		2,17		61
Kārķu kauķis	<i>Locustella naevia</i>	-42,6	103,23	-4,46	1,33	60
Upes kauķis	<i>Locustella fluviatilis</i>	-68,5	-74,23	-4,90	-5,62	49
Seivi kauķis	<i>Locustella luscinioides</i>	987,9		17,43		12
Ceru kauķis	<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	24,8	8,92	1,67	0,77	48
Krūmu kauķis	<i>Acrocephalus dumetorum</i>	127,5		8,05		37
Purva kauķis	<i>Acrocephalus palustris</i>	103,9	112,08	1,18	2,1	67
Ezera kauķis	<i>Acrocephalus scirpaceus</i>	132,3		9,90		12
Niedru strazds	<i>Acrocephalus arundinaceus</i>	-70,6		-8,24		19
Iedzeltenais kauķis	<i>Hippolais icterina</i>	149,0		3,57		79
Svitrainais kauķis	<i>Sylvia nisoria</i>	99,3		-4,20		16
Gaišais kauķis	<i>Sylvia curruca</i>	119,3		4,09		80
Brūnspārnu kauķis	<i>Sylvia communis</i>	74,7	200,74	1,52	2,67	92
Dārza kauķis	<i>Sylvia borin</i>	30,8	78,61	1,03	0,8	85
Melngalvas kauķis	<i>Sylvia atricapilla</i>	187,5	490,28	4,99	5,41	88
Zaļais kauķītis	<i>Phylloscopus trochiloides</i>	471,0		14,08		25
Svirlītis	<i>Phylloscopus sibilatrix</i>	-6,1		-1,38		97
Čunčiņš	<i>Phylloscopus collybita</i>	-3,7		0,83		97
Vītītis	<i>Phylloscopus trochilus</i>	-17,1		0,29		93
Zeltgalvītis	<i>Regulus regulus</i>	-7,1		0,89		77
Sārtgalvītis	<i>Regulus ignicapilla</i>	13136,9		38,76		17
Pelēkais mušķērājs	<i>Muscicapa striata</i>	1,4		1,89		69
Mazais mušķērājs	<i>Ficedula parva</i>	90,8		0,86		61
Melnais mušķērājs	<i>Ficedula hypoleuca</i>	40,3		1,08		91
Garastīte	<i>Aegithalos caudatus</i>	-65,2		-6,82		44
Purva zilīte	<i>Poecile palustris</i>	-52,4		-5,47		61
Pelēkā zilīte	<i>Poecile montanus</i>	-69,1		-3,88		81
Cekulzilīte	<i>Lophophanes cristatus</i>	46,7		3,40		65
Meža zilīte	<i>Periparus ater</i>	71,2		3,04		63
Zilzilīte	<i>Parus caeruleus</i>	232,5		5,53		85
Lielā zilīte	<i>Parus major</i>	44,6		0,90		98
Dzilnītis	<i>Sitta europaea</i>	-32,5		-2,65		89
Mizložņa	<i>Certhia familiaris</i>	-15,1		-1,47		78
Vālodze	<i>Oriolus oriolus</i>	34,2	464,24	-0,39	3,13	83
Brūnā čakste	<i>Lanius collurio</i>	-60,7	-57,74	-7,85	-5,2	66
Lielā čakste	<i>Lanius excubitor</i>	-37,8		-1,13		12
Silis	<i>Garrulus glandarius</i>	-15,0		-0,89		92
Žagata	<i>Pica pica</i>	35,3	20,31	1,22	5,93	69

Foto: Ainārs Auniņš

Lukstu čakstītes *Saxicola rubetra* populācija turpina samazināties. Tā pieder gan tālajiem gājputniem, kas ziemo Āfrikā, gan pļavu sugām – divām putnu grupām, kurām raksturīgas negatīvas pārmaiņu tendences.

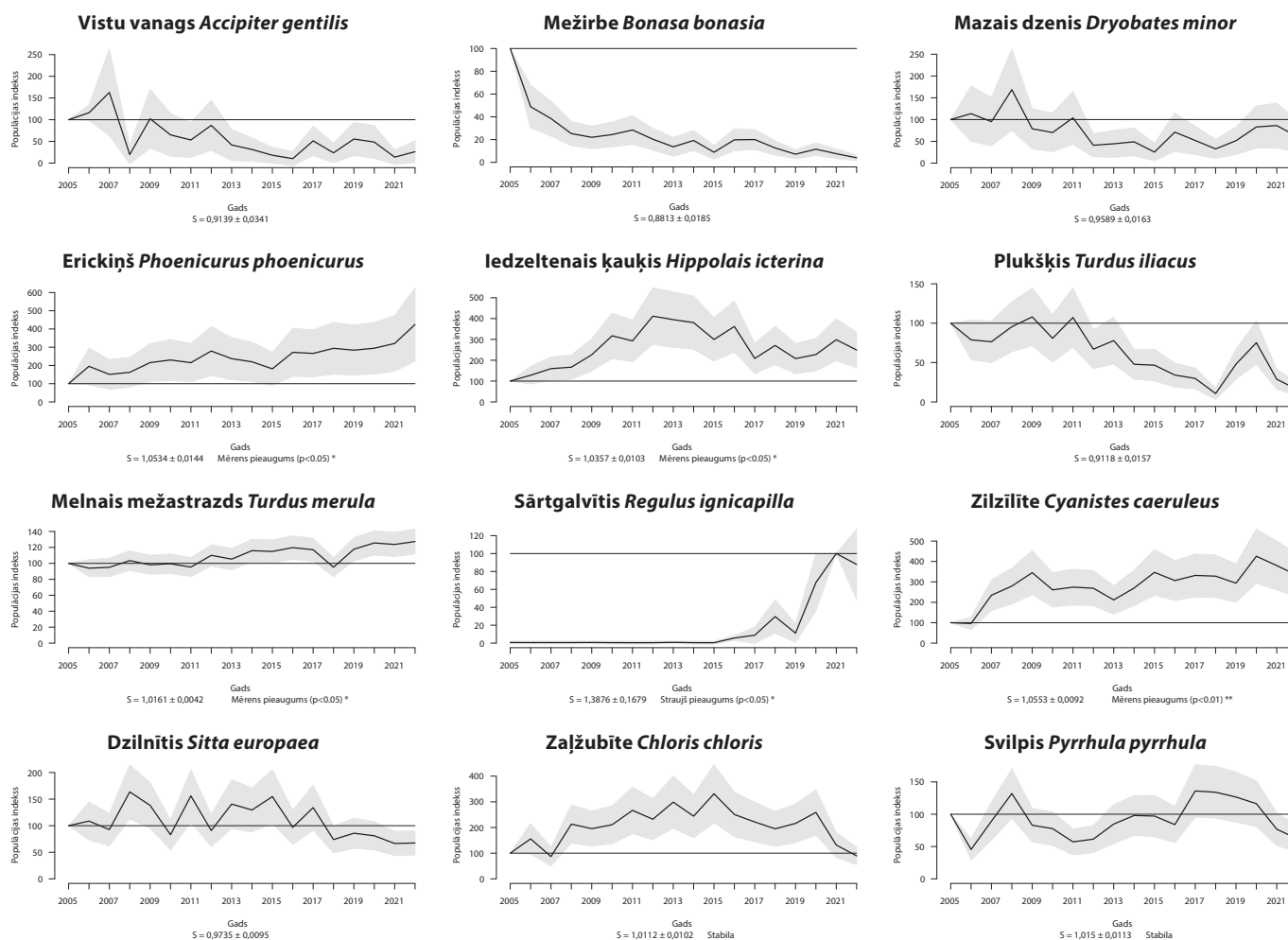
kuras populācija nokritusies līdz 4 % no 2005. gadā reģistrētās. Caurmērā šajā laikā populācija ir kritusies par gandrīz 12 % gadā (1. tabula), un tas ir straujākais kritums starp analizē iekļautajām sugām. Mežirbes populācijas samazinājums konstatēts visā Eiropā (PECBMS 2022), tomēr ne tik straujš kā Latvijā; tas liecina, ka galvenie draudi sugai ir vietējās izcelsmes. Arī izplatības areāls Eiropas ziemeļaustrumu daļā pēdējās desmitgadēs nav būtiski mainījies (Keller *et al.* 2020).

Otrs straujākais populācijas kritums (par gandrīz 9 % gadā) reģistrēts plukšķim. Sugas populācija bija nokritusies līdz rekordzemam līmenim jau 2018. gadā (Auniņš 2019), bet turpmākajos divos gados piedzīvoja indeksa pieaugumu (Auniņš 2020, 2021), tomēr tam sekoja kritums, un pērn sugas indekss nokritās līdz nepilniem 16 %; tas ir otrais sliktākais rādītājs visā laika periodā (2. attēls). Arī plukšķa populācija Eiropā kopumā pēdējo 40 gadu laikā ir samazinājusies, tomēr kritums caurmērā bijis mazāks nekā 1 % gadā, turklāt pēdējos 10 gados bijis pieaugums (PECBMS 2022). Sugas izplatība

Eiropā ir saistīta ar tās ziemeļaustrumu daļu (g.k. Fennoskandija, Baltijas valstis, Baltkrievija un Krievija, bet tā sporādiski sastopama arī Čehijā, Polijā un Ukrainā). Sugas vienlaidus izplatības areāls sākas tikai Lietuvā, un kopš 20. gs. 80. gadiem tas ir ievērojami atkāpies ziemeļaustrumu virzienā (Keller *et al.* 2020). Visaugstākais populācijas blīvums plukšķim ir Zviedrijā un Somijā. Ir liels pamats uzskatīt, ka sugas populācijas kritumā Latvijā vainojamas klimata pārmaiņas, jo nekas neliecina, ka sugai piemērotu dzīvotņu daudzums Latvijā varētu būt šādā mērā samazinājies. Turklāt ir prognozēta sugas bioklimatiskās nišas pārvietošanās ārpus Baltijas un pat Dienvidsomijas līdz 21. gadsimta beigām (Huntley *et al.* 2007).

Spektra pretējā galā kā suga, kuras populācija palielinās visstraujāk, ir sārtgalvītis. Lai arī tā ligzdošana

Latviski Latvian name	Zinātniski Latin name	Pārmaiņa salīdzinā- jumā ar 2005 (%)*	Pārmaiņa salīdzinā- jumā ar 1995 (%)	Vidējā ikgadējā tendence (%) no 2005 Mean annual change (%) from 2005	Vidējā ikgadējā tendence (%) no 1995 Mean annual change (%) from 1995	LLPU maršrutu skaits Count of routes with species
Riekstrozis	<i>Nucifraga caryocatactes</i>	-61,5		-2,30		31
Kovārnis	<i>Corvus monedula</i>	128,2	-87,95	3,78	-1,54	24
Pelēkā vārna	<i>Corvus corone cornix</i>	125,4	187,91	3,35	4,88	93
Krauklis	<i>Corvus corax</i>	-20,5		-0,95		87
Mājas strazds	<i>Sturnus vulgaris</i>	86,0	96,62	1,25	2,4	85
Mājas zvirbulis	<i>Passer domesticus</i>	107,1		2,43		34
Lauku zvirbulis	<i>Passer montanus</i>	-7,1	5,77	0,43	5,05	51
Žubīte	<i>Fringilla coelebs</i>	27,0		0,18		99
Zaļžubīte	<i>Chloris chloris</i>	-10,6	-19,52	1,12	2,91	73
Dadzītis	<i>Carduelis carduelis</i>	86,6	-46,44	2,04	-1,32	59
Ķīvilis	<i>Spinus spinus</i>	-30,0		2,56		69
Kaņepītis	<i>Linaria cannabina</i>	462,0	3,9	3,47	1,04	35
Eglu krustknābis	<i>Loxia curvirostra</i>	40,2		2,70		32
Mazais svilpis	<i>Carpodacus erythrinus</i>	-13,8	-42,49	-1,82	-3,01	83
Svilpis	<i>Pyrrhula pyrrhula</i>	-37,8		1,50		75
Dižknābis	<i>Coccothraustes coccothraustes</i>	78,2		3,64		65
Dzeltenā stērste	<i>Emberiza citrinella</i>	37,1	34,64	2,60	2,7	89
Dārza stērste	<i>Emberiza hortulana</i>	-72,3	-64,29	-6,58	3,13	7
Niedru stērste	<i>Emberiza schoeniclus</i>	175,7	135,9	4,39	3,62	40

2. ATTĒLS. Dažu sugu populāciju indeksi laika periodā no 2005. līdz 2022. gadam.

FIGURE 2. Population indices of selected species, 2005–2022.

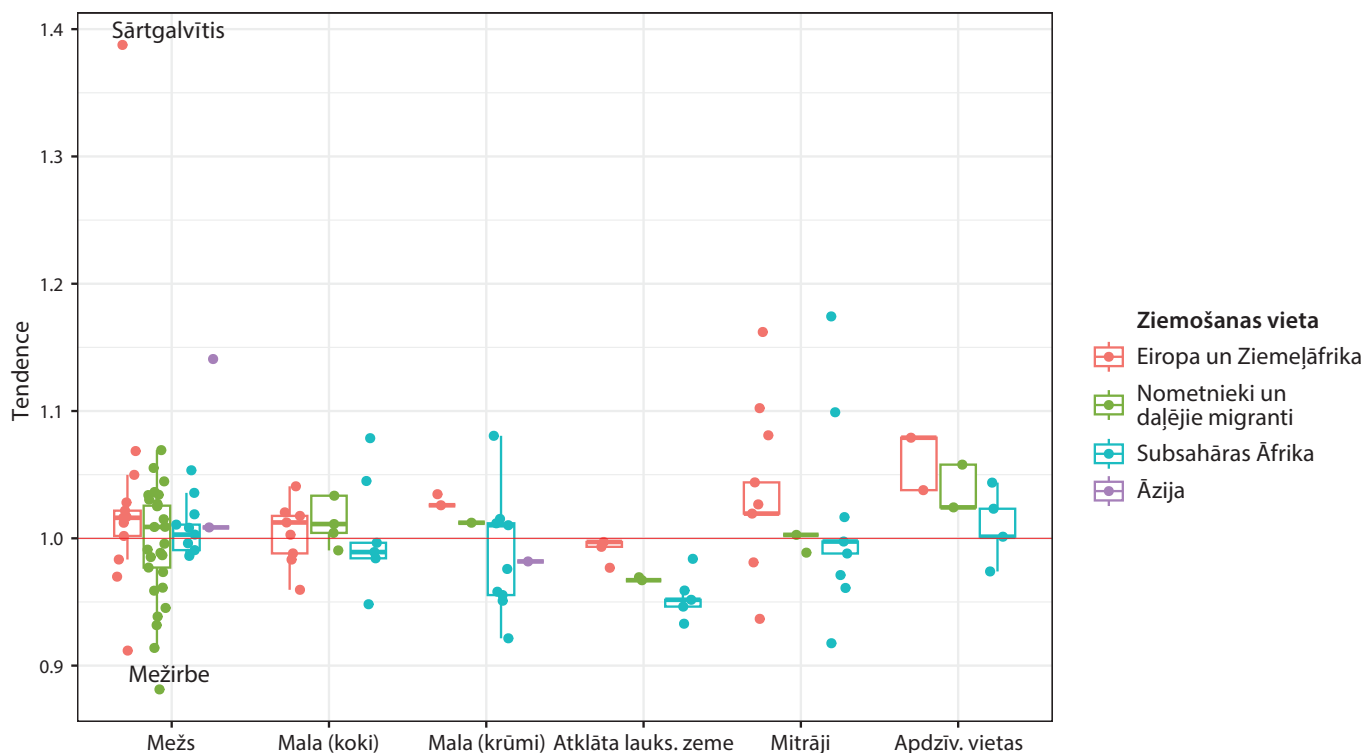
— Indeks
— standartklūda

Foto: Ainārs Auniņš

Brūnspārnu ļauķis *Sylvia communis* – viena no nedaudzajām dienvīdus no Sahāras ziemojošajām sugām, kurai populācijas tendence ir pieaugoša.

Latvijā konstatēta jau 19. gadsimtā (Loudon 1895), pēc tam vairāk kā gadsimtu nekas par šīs sugas ligzdošanu Latvijā neliacināja. Kā regulārs ligzdotājs tas, visticamāk, parādījies tikai aizvadītajā desmitgadē. Vēl Pirmā Eiropas ligzdojošo putnu atlanta laikā (1985–1988) tā izplatības ziemeļaustrumu robeža atradās pie Polijas un Lietuvas robežas, neiesniedzoties Baltijas valstīs (Hagemeijer, Blair 1997), bet Otrā Eiropas ligzdojošo putnu atlanta laikā tā jau sasniedza Latvijas un Igaunijas robežu, taču paliekot Latvijas pusē (Keller *et al.* 2020). Sārtgalvīša ienākšana klimata pārmaiņu ietekmē tika prognozēta jau iepriekš (Huntley *et al.* 2007). Ir raksturīgi, ka suga, ienākot jaunā teritorijā, kur tai apstākļi kļuvi piemēroti, strauji palielina savu populāciju līdz brīdim, kad to sāk “bremzēt” konkurence. Pašreizējais pieauguma temps (par vairāk nekā 38 % gadā; 1. tabula) turpmāko gadu laikā, visticamāk, saglabāsies augsts.

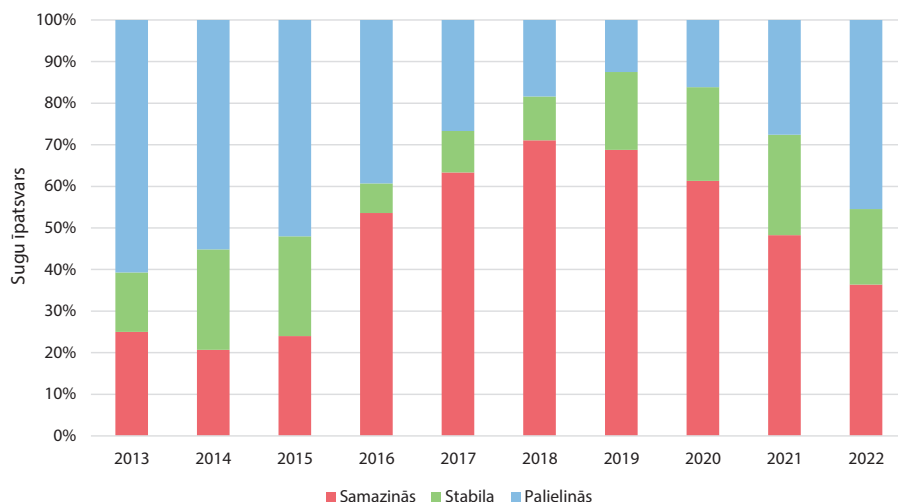

3. ATTĒLS. Visu sugu populāciju pārmaiņu tendences laika periodā no 2005. līdz 2022. gadam dalījumā pēc to primāri apdzīvotajām ekosistēmām un ziemošanas stratēģijas. Katras sugas tendence attēlota kā viens punkts atbilstoši tās slīpnes vērtībai: ja tā ir lielāka nekā 1 (novietojas virs sarkanās līnijas), tā ir augoša, ja mazāka, tad dīlstoša. Sugām, kuru populācijas ir stabilas, tendenci raksturojošie punkti atrodas tuvu sarkanajai līnijai. Punktu krāsa atbilst ziemošanas vietas kategorijai. “Kastītes” augšējā un apakšējā mala parāda datu apakšējo un augšējo kvartili, bet līnija “kastītes” iekšienē rāda mediānu.

FIGURE 3. Population trends for all species during 2005–2022, according the primary ecosystems and the wintering strategy of species. The trend for each species is shown as a point according to the value of its trend slope: if it is greater than 1 (placed above the red line), the population is growing, if smaller, then declining. For stable species, the dot is placed near the red line. The dot colour corresponds to the wintering site category.

Aplūkojot populāciju pārmaiņu tendences visam Latvijas parasto putnu sugu kopumam, ne tikai sugām, kam pārmaiņas bijušas būtiskas, un sadalot sugas grupās pēc dzīvotnēm un ziemošanas stratēģijām, kļūst skaidrs, ka neatkarīgi no primārās dzīvotnes sugām, kas ziemo Āfrikā uz dienvidiem no Sahāras tuksneša, tendences ir caurmērā sliktākas nekā sugām ar citām ziemošanas stratēģijām (3. attēls). Šī atziņa nav jauna. To varēja konstatēt arī iepriekšējā reizē, kad šāda analīze Latvijas putniem veikta (Auniņš 2019). Arī citās valstīs un Eiropā kopumā ziņots, ka samazinājums visvairāk skar tieši Subsahāras Āfrikā ziemojošo sugu populācijas, turpretim Eiropā ziemojošajām sugām klājas diezgan labi (Haes *et al.* 2020; Heldbjerg, Fox 2008; Howard *et al.* 2020; Ockendon *et al.* 2012; Sanderson *et al.* 2006). Tas tiek skaidrots ar klimata pārmaiņu radītām izmaiņām veģetācijas struktūrā un fenoloģijā ziemošanas vietās (Beresford *et al.* 2019; Morrison *et al.* 2013; Vickery *et al.* 2014). Tomēr ne visām šajā pasaules daļā ziemojošajām sugām populācijas dilst. Daļai šo sugu, piemēram, erickiņam, Seivi, brūnspārnu, iedzeltenajam ķauķim un citiem, tendences ir pozitīvas.

Vēl viena grupa, kam ir negatīvākas populāciju pārmaiņu tendences nekā citām sugām, ir atklāto platību lauku

4. ATTĒLS. Proporciju izmaiņas sugām ar pozitīvām, negatīvām un stabilām īstermiņa (5 gadu) tendencēm kopš šī rādītāja ieviešanas.

FIGURE 4. Changes in the proportions of species with positive, negative and stable short-term (5-year) trends since the introduction of this indicator.

putni, t. i., putni, kuri ligzdo tīrumos un pļavās un kuru dzīvotnes nav saistītas ar krūmu un koku veidotām malām (3. attēls). Šī ir neliela grupa, bet tajā neatkarīgi no ziemošanas stratēģijas nevienai (!) sugai nav skaita pieauguma tendences, toties lielai daļai reģistrēts populācijas samazinājums. Daudzas no šīm sugām ir saistītas ar zālājiem, piemēram, grieze, lukstu čakstīte un kārklu ķauķis, bet daļa var izmantot gan zālājus, gan aramzemi, piemēram, ķivīte un pļavu čipste. Sugām, kuru dzīvotnes saistītas ar dažādiem malu veidojošiem elementiem kā koki un krūmi, populāciju pārmaiņu tenden-

ces nav tik negatīvas, lai gan arī šajās grupās ir dilstošās sugas, īpaši starp Subsahāras Āfrikā ziemojošajām. Tas liecina, ka šobrīd Latvijā lauksaimniecība nav dabai draudzīga un būtu jāmaina saimniekošanas prakse, lai lauku putnu lejupslīdi apturētu.

Lielākā grupa pēc dzīvotņu dalījuma 3. attēlā ir sugas, kas primāri saistītas ar mežiem. Šajā grupā skaita pārmaiņu tendences variē plašā amplitūdā, ietverot abus ekstrēmus (mežirbi un sārtgalvīti). Papildus jau minētajai tendencei, ka Āfrikā uz dienvidiem no ekvatora ziemojošajām sugām caurmērā ir sliktākas tendences, redzams, ka individuāli sliktākas tendences (punkti ar viszemāko tendences vērtību) no meža sugām ir nometniekiem un daļējiem migrantiem (kā arī jau iepriekš aplūkotajam plukšķim no “Eiropas grupas”). No septiņām meža nometnieku/daļējo migrantu sugām, kuru populācijas samazinās par vairāk nekā 3 % gadā, tikai trīspirkstu dzeņa gadījumā, iespējams, var “vainot” klimata pārmaiņas (Huntley *et al.* 2007), lai gan arī šajā gadījumā nevar izslēgt citu faktoru ietekmi. Pārējām sugām skaita samazināšanās iemesli meklējami tepat Latvijā.

Labāk nekā citām grupām klājas putniem, kuri ligzdo cilvēka dzīvesvietu tuvumā. Šajā grupā tikai vienai sugai (akmeņčakstītei) tendence liecina

Foto: Ainārs Auniņš

Melnā mežastrazda *Turdus merula* populācija pieaug, šī suga nevairās dzīvot cilvēka tuvumā un pielāgojusies dzīvei cilvēka pārmainītā vidē.

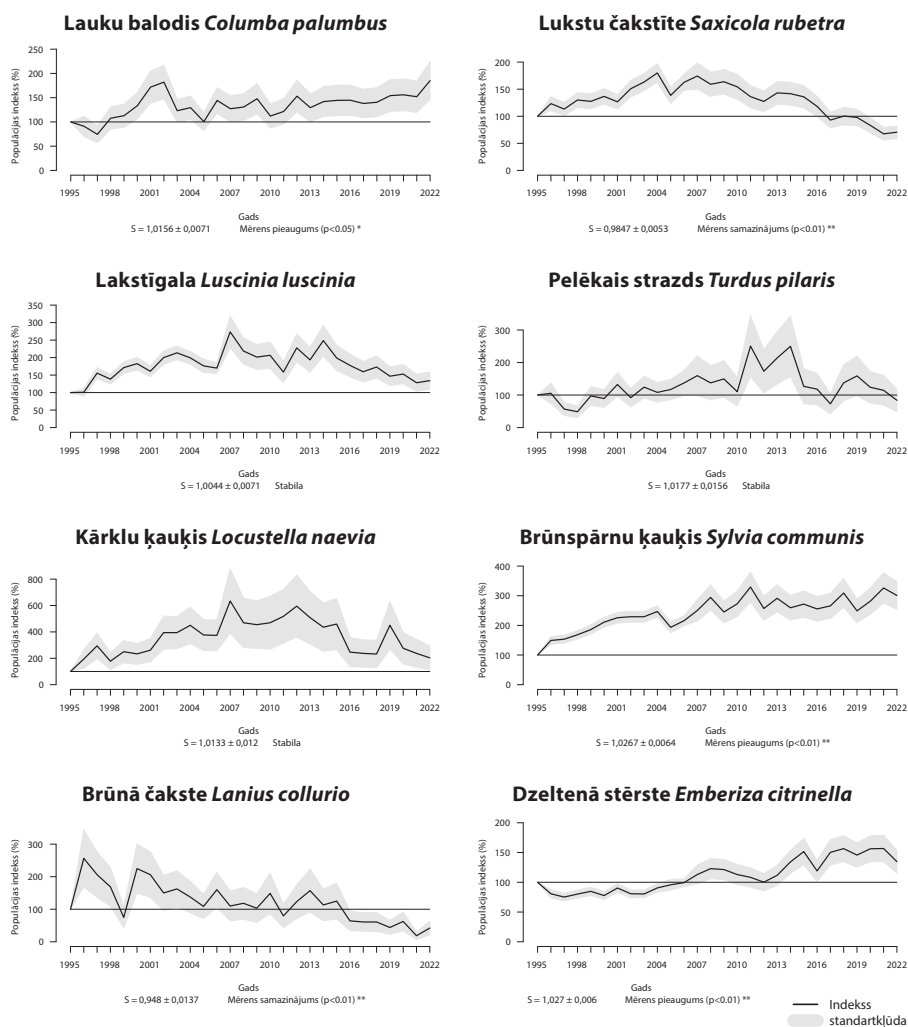
par populācijas sarukumu, turklāt tai piemīt dažas, kā iepriekš noskaidrojām, “nelabvēlīgas” pazīmes – tā ziemo ekvatoriālajā Āfrikā un daļa tās populācijas apdzīvo lauksaimniecības zemes. Visām pārējām šīs grupas sugām bijis pieaugums vai tās bijušas stabilas. Tas ir pretrunā vairākās citās valstīs novērotajam, ka ar cilvēka mītnēm saistīto sugu populācijas pārsvarā sarūk (Kamp *et al.* 2020; Laaksonen, Lehtikoinen 2013). Latvijā populācijas pieaug arī daudzām citu ekosistēmu sugām, kas nevairās dzīvot cilvēka mītnu tuvumā, piemēram, zilzilītei, melnajam mežastrazdam, erickiņam un citām.

Sugas, kurām skaits pēdējos piecus gadus samazinās: lukstu čakstīte, dzilnītis, zaļžubīte un svilpis.

Foto: Ieva Burcika

Saitgalvīša *Regulus ignicapilla* populācija pašlaik palielinās visstraujāk, kā regulārs ligzdotājs Latvijā tas ienācis nesen.

5. ATTĒLS. Dažu sugu populāciju indeksi laika periodā no 1995. līdz 2022. gadam.

FIGURE 5. Population indices of selected species, 1995–2022.

Pērn ievērojami samazinājies tādu sugu skaits, kuru populācijām nosakāma skaidra īstermiņa (piecu gadu) tendence. Ja iepriekšējos deviņos gados, kopš šāds rādītājs vispār tiek rēķināts, to skaits svārstījās no 25 līdz 38, tad pērn tādu vairs bija tikai 11. No tām piecām sugām bija pieauguma, četrām – samazinājuma tendence, bet divas bija stabilas. Arī šīs proporcijas atšķiras no iepriekšējos sešos gados pieredzētajām, kad lielākā daļa īstermiņa tendenču bija negatīvas. Negatīvās īstermiņa tendences sāka dominēt 2016. gadā, un to dominance pakāpeniski pieauga līdz 2018. gadam, kad atkal sāka samazināties (4. attēls). Tas liecina, ka šobrīd ietekme varētu būt mazinājusies tiem faktoriem, kas noteica daudzu sugu populāciju vienlaicīgu lejupslidi iepriekšējos gados.

Trīs no īstermiņā dilstošajām sugām (lukstu čakstīte, dzilnītis un zaļžubīte) ir tās pašas, kuru īstermiņa tendences bija negatīvas jau 2021. gadā, bet no jauna šajā sarakstā parādījies svilpis. Gan zaļžubītes, gan svilpja populācijas pagātnē ir piedzīvojušas populācijas pieaugumu, kam tagad seko kritums (2. attēls). Tomēr zaļžubītei kritums jau ir ilgstošs.

Ilgtermiņa populāciju pārmaiņu tendences (kopš 1995. gada) lauku putnu sugas kopš iepriekšējā gada tikpat kā nav mainījušās: mērens samazinājums ir tām pašām astoņām sugām, kurām pērn. Stabils sugu skaits (11) palicis nemainīgs: tām pievienojies pelēkais strazds, kura populācija iepriekš bija neskaidra, bet "izkritis" lauka balodis, kas pievienojies sugām, kuru populācijas palielinās (5. attēls). Attiecīgi, šo pēdējo sugu skaits par vienu pieaudzis un pērn bija 13. Dažas sugas, kas uzskaitītas programmā no 2005. gada parādās kā dīlstošas, laika periodā no 1995. gada vēl ir stabilas, piemēram, lakstīgalā un kārkļu ļauķis.

Sugas, kurām skaits kopš lauku putnu uzskaites sākuma 1995. gadā samazinās: peļu klijāns, grieze, lauku cīrulis, dzeltenā cielava, lukstu čakstīte, upes ļauķis, brūnā čakste un mazais svilpis.

Lai uzskaitītu programma varētu ne tikai turpināt pastāvēt, bet arī attīstītos un gan iespējami labāk pārstāvētu Latviju reģionāli, gan ļautu analizēt datus dažādās sastopamajās ainavas konfigurācijās, tādējādi nodrošinot arvien reprezentatīvākus datus, nepieciešams ne tikai līdzšinējo novērotāju darbs, bet arī jaunu novērotāju iesaistīšanās. **Tādēļ aicinām pieteikties uzskaitēm ikvienu, kurš pazīst putnus!** Savu maršrutu varam nodrošināt ikvienam samērā netālu no dzīvesvietas vai citiem atbalsta punktiem. Lai pieteiktos dalībai, sazinieties ar programmas vadītāju Ievu Mārdegu (ieva@lob.lv) vai sūtiet pieteikumu uz LOB biroju.

Summary

Population changes in common birds 2005–2022: how the birds of various ecosystems are doing? /Ainārs Auniņš/

Annual population indices and trends were calculated for 120 breeding bird species (Table 1) in Latvia. Since 2005, 19 species have declined, 26 have increased, and 36 have been stable. Trends for the remaining 39 species were uncertain. A steep decline was detected for two species, the Hazel Grouse *Bonasa bonasia* and the Redwing *Turdus iliacus*. A steep increase was detected for the Common Firecrest *Regulus ignicapilla*, representing the expansion of the species range that was already predicted before. The population trends for species was also analysed according to their primary nesting habitats and wintering strategies (Figure 3). The analysis showed that the trends were worse for all long-distance migrants that winter in Sub-Saharan Africa, regardless of their primary nesting habitats.

Literatūra

- Auniņš A. 2019. Parasto putnu skaita pārmaiņas 2005–2018: plukšķis izzūd, bet dzeltenā cielava atgriežas? *Putni dabā* 84: 7–13.
- Auniņš A. 2020. Parasto putnu skaita pārmaiņas 2005–2019: pēdējo gadu nevēlamās tendences saglabājas. *Putni dabā* 87: 6–11.
- Auniņš A. 2021. Parasto putnu skaita pārmaiņas 2005–2020: dīlstošo sugu skaits turpina pieaugt. *Putni dabā* 89: 22–28.
- Auniņš A. 2022. Parasto putnu skaita pārmaiņas 2005–2021: ietekmē ne tikai globālie faktori. *Putni dabā* 90: 33–39.
- Beresford A. E., Sanderson F. J., Donald P. F., Burfield I. J., Butler A., Vickery J. A., Buchanan G. M. 2019. Phenology and climate change in Africa and the decline of Afro-Palaearctic migratory bird populations. *Remote Sensing in Ecology and Conservation* 5: 55–69. doi:10.1002/RSE2.89.
- de Haes H. A. U., Tamis W. L. M., Cieraad E., van der Weijden W. J. 2020. Comparison of breeding bird trends between the Netherlands and Europe. *Bird Study* 67: 459–471. doi:10.1080/00063657.2021.1939652.
- Hagemeijer W., Blair M. 1997. The EBCC Atlas of European Breeding Birds: their distribution and abundance. European Bird Census Council (EBCC). London: Poyser.
- Heldbjerg H., Fox T. 2008. Long-term population declines in Danish trans-Saharan migrant birds. *Bird Study* 55: 267–279. doi:10.1080/00063650809461532.
- Howard C., Stephens P. A., Pearce-Higgins J. W., Gregory R. D., Butchart S. H. M., Willis S. G. 2020. Disentangling the relative roles of climate and land cover change in driving the long-term population trends of European migratory birds. *Diversity and Distributions* 26: 1442–1455. doi:10.1111/ddi.13144.
- Huntley B., Green R. E., Collingham Y. C., Willis S. G. 2007. A Climatic Atlas of European Breeding Birds, Europe. Barcelona: Lynx Edicions.
- Kamp J., Frank C., Trautmann S., Busch M., Dröschmeister R., Flade M., Gerlach B., Karthäuser J., Kunz F., Mitschke A., Schwarz J., Sudfeldt C. 2020. Population trends of common breeding birds in Germany 1990–2018. *Journal of Ornithology* 162: 1–5. doi:10.1007/s10336-020-01830-4.
- Keller V., Herrando S., Voříšek P., Franch M., Kipson M., Milanese P., Martí D., Anton M., Klvaňová A., Kalyakin M. V., Bauer H.-G., Foppen R. P. B. 2020. European Breeding Bird Atlas 2. Distribution, Abundance and Change. First Edition. European Bird Census Council & Lynx Edicions, Barcelona.
- Laaksonen T., Lehtikoinen A. 2013. Population trends in boreal birds: Continuing declines in agricultural, northern, and long-distance migrant species. *Biological Conservation* 168: 99–107. doi:10.1016/j.biocon.2013.09.007.
- Loudon H. 1895. Die Brutvögel der Ostseeprovinzen. *Korrespondenzblatt des Naturforschervereins zu Riga* 38: 45–54.
- Morrison C. A., Robinson R. A., Clark J. A., Risely K., Gill J. A. 2013. Recent population declines in Afro-Palaearctic migratory birds: The influence of breeding and non-breeding seasons. *Diversity and Distributions* 19: 1051–1058. doi:10.1111/ddi.12084.
- Ockendon N., Hewson C. M., Johnston A., Atkinson P. W. 2012. Declines in British-breeding populations of Afro-Palaearctic migrant birds are linked to bioclimatic wintering zone in Africa, possibly via constraints on arrival time advancement. *Bird Study* 59: 111–125. doi:10.1080/00063657.2011.645798.
- PECBMS 2022. Trends of common birds in Europe, 2022 update. <https://pecbms.info/trends-and-indicators/>.
- Sanderson F. J., Donald P. F., Pain D. J., Burfield I. J., van Bommel F. P. J. 2006. Long-term population declines in Afro-Palaearctic migrant birds. *Biological Conservation* 131: 93–105. doi:10.1016/j.biocon.2006.02.008.
- Vickery J. A., Ewing S. R., Smith K. W., Pain D. J., Bairlein F., Škorpilová J., Gregory R. D. 2014. The decline of Afro-Palaearctic migrants and an assessment of potential causes. *Ibis* 156: 1–22. doi:10.1111/ibi.12118.

Dabas aizsardzības
pārvalde